

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

بخش زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

معرفی و بررسی اجمالی منظومه‌های حماسی تاریخی و دینی، پیش از
دوره صفوی (از آغاز تا پایان قرن نهم هجری)

مؤلف :

گلبانگ فلاحتی

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر محمود مدبری

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر محمدرضا صرفی

بهمن ماه ۱۳۹۱

دانشگاه شهید باهنر

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

بخش زبان و ادبیات فارسی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: گلپانگ فلاحتی

استاد راهنما: دکتر محمود مدبری

استاد مشاور: دکتر محمدرضا صرفی

داور ۱: دکتر عنایت الله شریف پور

داور ۲: دکتر محمدصادق بصیری

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر سید شمس الدین نجمی

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده: دکتر عنایت الله شریف پور

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است

ج

تقدیم به

مادر دلسوزم، تنها قهرمان داستان تحصیل و تدوین پایان‌نامه‌ام. و

تقدیم به

تنها هستیم، هستی، که صبورانه، در گوشه‌ای نشست و از آغاز تا انجام و از انجام تا فرجام
این پایان‌نامه، نظاره‌گر کارم بود؛ از حقوق کودکی‌اش چشم پوشید، و اجازه داد تا دینم را به
جامعه علمی ایران زمین، ادا نمایم.

پس

هستی من ز هستی اوست تا هستم و هست دارمش دوست

خدایشان نگاه دارد.

تشکر و قدردانی

اینک که در پرتو الطاف بیکران یگانه عالم هستی بخش، کار تهیّه و تدوین این پایان نامه، به انجام رسیده است، سپاسم را به محضر استادان محترمی تقدیم می دارم، که با رهنمودهایشان، مرا مرهون الطاف خویش قرار داده اند.

به پیشگاه استاد فرزانه، جناب آقای دکتر مدبری، که سخاوتمندانه، با هدایت و راهنمایی خویش، مساعدتم نمودند؛ و به محضر استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر صرفی، که از رهنمودهایشان، بهره ها برده ام.

و همچنین به پیشگاه داوران ارجمند، جناب آقای دکتر بصیری و جناب آقای دکتر شریف پور، که قبول زحمت فرمودند، و مرا در به انجام رساندن هرچه بهتر این پایان نامه، یاری نمودند.

از درگاه ایزد متعال، عزّت و سربلندی بیش از پیش کلیّه استادان عالیقدر و رهروان و رهیویان عرصه علم و دانش را، آرزومندم.

نهایت تشکر را دارم از خانواده عزیزم، پدر، مادر و همسر مهربانم، که مرا در این مرحله از زندگی نیز، تنها نگذاشته اند.

چکیده

یکی از انواع ادبی، حماسه است. با توجه به تقسیم‌بندی انجام شده، حماسه را به چهار دسته اساطیری - ملی، تاریخی، دینی و عرفانی، طبقه‌بندی می‌کنند. اولین و مهم‌ترین دوره سرودن آثار حماسی در ایران، قرن چهارم هجری است. چرا که با ارزش‌ترین اثر، که بعدها، مرجع و مأخذی برای تمامی آثار حماسی می‌شود، توسط فردوسی طوسی، به منصفه ظهور می‌رسد. تا پایان قرن پنجم هجری، منظومه‌های حماسی، البته از نوع اساطیری - ملی، سروده می‌شوند. اما از اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم هجری، به دلیل فراموش شدن افتخارات نژادی - ملی و کم شدن رغبت شعرا به سرودن این نوع از حماسه، به نظم کشیدن آثار حماسی تاریخی و دینی، شروع می‌شود. این جریان، همچنان ادامه پیدا می‌کند. از آغاز سرایش آثار حماسی، یعنی اواخر قرن چهارم، تا پایان قرن نهم هجری، ۶۴ منظومه حماسی تاریخی و دینی موجود است. که از این تعداد، ۴۵ منظومه، حماسی تاریخی و ۱۹ منظومه، حماسی دینی است. از نخستین آثار حماسی تاریخی و دینی، می‌توان به قسمت تاریخی شاهنامه فردوسی و علی‌نامه ربیع، اشاره کرد. اغلب این منظومه‌ها، در ایران و ما بین قرون هفتم تا نهم هجری، سروده شده‌اند. و بیشتر آن‌ها، در بحر متقارب هستند.

واژگان کلیدی

حماسه، حماسه تاریخی، حماسه دینی، منظومه، دوره تاریخی، دوره مغول، دوره تیموری.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: مقدمه
۲	۱-۱- مقدمه
۵	۱-۲- بیان مسئله
۵	۱-۳- هدف‌های تحقیق
۵	۱-۴- ضرورت انجام تحقیق
۶	۱-۵- استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق
۶	۱-۶- سؤال‌ها یا فرضیه‌های تحقیق
۶	۱-۷- تعریف مفاهیم مطرح شده در سؤال‌ها یا فرضیه‌های تحقیق
۷	۱-۸- پیشینه نظری و تجربی
۸	۱-۹- روش اجرای تحقیق
۹	فصل دوم: کلیات اوضاع سیاسی و ادبی
۱۰	۲-۱- کلیات سیاسی و ادبی حکومت‌های ایرانی و غیرایرانی ادوار پیش از صفوی
۱۰	۲-۱-۱- کلیات سیاسی و ادبی حکومت‌های ایرانی
۱۰	۲-۱-۱-۱- کلیات سیاسی حکومت‌های ایرانی
۱۰	۲-۱-۱-۱-۱- غزنویان
۱۰	۲-۱-۱-۱-۲- ایلک‌خانیان (آل‌افراسیاب)
۱۱	۲-۱-۱-۱-۳- سلجوقیان
۱۳	۲-۱-۱-۱-۴- اتابکان
۱۳	۲-۱-۱-۱-۵- غوریان
۱۳	۲-۱-۱-۱-۶- خوارزمشاهیان
۱۳	۲-۱-۱-۱-۷- ایلخانیان
۱۴	۲-۱-۱-۱-۸- تیموریان
۱۴	۲-۱-۱-۱-۹- قراقویونلو
۱۴	۲-۱-۱-۱-۱۰- آق‌قویونلو

۱۴	۱-۱-۲- کلّیات ادبی حکومت‌های ایرانی
۱۴	۱-۱-۲-۱- قرن چهارم و نیمه قرن پنجم هجری
۱۵	۱-۱-۲-۲- اواسط قرن پنجم تا اوایل قرن هفتم هجری
۱۶	۱-۱-۲-۳- قرون هفتم و هشتم هجری
۱۷	۱-۱-۲-۴- پایان قرن هشتم تا پایان قرن نهم هجری
۱۷	۱-۲- کلّیات سیاسی و ادبی حکومت‌های غیرایرانی
۱۷	۱-۲-۱- کلّیات سیاسی و ادبی دولت عثمانی
۲۰	۱-۲-۲- کلّیات سیاسی و ادبی حکومت‌های هند
۲۲	فصل سوّم: کلّیاتی درباره حماسه
۲۳	۱-۳- تعریف حماسه
۲۴	۲-۳- انواع حماسه
۲۴	۱-۲-۳- حماسه از نظر قدمت
۲۴	۲-۲-۳- حماسه از نظر محتوا و موضوع
۲۶	۳-۳- وضعیّت حماسه‌سرایی ادوار پیش از صفوی
۳۰	فصل چهارم: معرفی و بررسی منظومه‌های حماسی تاریخی و دینی
۳۱	۱-۴- منظومه‌های حماسی تاریخی
۳۱	۱-۴-۱- محدوده زمانی
۳۲	۱-۴-۲- محدوده مکانی
۳۲	۱-۴-۳- وزن منظومه‌ها
۳۲	۱-۴-۴- محتوای منظومه‌ها
۳۴	۱-۴-۵- فهرست منظومه‌های حماسی تاریخی
۱۱۹	۲-۴- منظومه‌های حماسی دینی
۱۱۹	۱-۲-۴- محدوده زمانی
۱۱۹	۲-۲-۴- محدوده مکانی
۱۲۰	۲-۳-۴- وزن منظومه‌ها
۱۲۰	۲-۴-۴- محتوای منظومه‌ها
۱۲۱	۲-۴-۵- فهرست منظومه‌های حماسی دینی
۱۵۹	فصل پنجم: نتیجه‌گیری

۱۶۰

۱۶۳

نتیجه گیری

فهرست منابع

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

Abstract:

One of the various literary styles is epic. According to the accomplished classification, epic is divided to four groups- National, Historical, Religious, and Mystic. The first and the most important period of composing epic works in Iran is fourth hijri century. Since the most valuable work, which, thereafter became the reference for all epic works had been created by FerdousiToosi. To the end of 5th hijri century, the epopees, of course the mythological-national style were composed. But from the late 5th and the early 6th hijri century, because of forgotten racial-national honors and poets loss of interest in this style of epic, composing historical and religious epic works have started. This procedure has continued to the late 9th hijri century. Since versing epic works, namely from the late 4th century, 64 historical and religious epopees are available. Of which, 45 epopees are historical epics and 19 epopees are religious epics. From the first historical and religious epic works, we can mention the historical part of Ferdousi and Ali-nameie-rabi epopees. Most of these epopees are composed in Iran between 7th and 9th hijri centuries. And most of them are in the convergent measure.

Keywords:

Epic, Historical Epic, Religious Epic, Epopee, Historical period, Mughal period, TeimoriPeriod.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فصل اوّل

مقدمه

حماسه در لغت به معنی دلاوری و شجاعت و در اصطلاح، یکی از کهن‌ترین گونه‌های ادبی در تاریخ ادبیات جهان است که به وصف دلاوری‌ها و رشادت‌های قهرمانان می‌پردازد. در یک تقسیم‌بندی بر اساس نوع قهرمان، می‌توان حماسه را به چهار نوع ملی، دینی، تاریخی و عرفانی تقسیم کرد. در قرن چهارم هجری، حکیم ابوالقاسم فردوسی، با سرودن شاهنامه، شاهکار حماسه ملی ایران را خلق کرد و از آن پس، شاعران بسیاری کوشیدند تا در نوع ادبی حماسه، به رقابت با استاد فرزانه طوس بپردازند. از این رو، منظومه‌های حماسی بسیاری پیرامون رشادت‌های شخصیت‌های ملی و پهلوانی، تاریخی و عرفانی سروده شد و از قرن نهم هجری، سرودن منظومه در وصف دلاوری قهرمانان دینی نیز رواج یافت و از این زمان به بعد، حماسه‌های دینی و مذهبی نیز در کنار حماسه‌های ملی، تاریخی و عرفانی رشد کرد و شاعران ایران زمین، آثار حماسی بسیاری را به فرهنگ و ادب پارسی تقدیم نمودند. اما پیش از سده نهم، ما شاهد حضور منظومه‌های دینی هستیم، که نخستین آن‌ها، منظومه دینی علی‌نامه، متعلق به سده پنجم هجری است. نکته قابل ذکر آن که، از سده پنجم تا نهم هجری، علاوه بر منظومه‌های حماسی دینی اسلامی، سه منظومه حماسی دینی، مربوط به کیش زرتشتی نیز، سروده می‌شود.

متأسفانه چنان که باید، توجه چندانی به این آثار نشده است و تنها تعداد کمی از این منظومه‌ها تصحیح و چاپ شده‌اند و بسیاری، هنوز هم به شکل نسخه خطی در کتابخانه‌ها موجودند. همچنین تاکنون پژوهشی مستقل پیرامون معرفی منظومه‌های حماسی تاریخی و مذهبی، به تفکیک دوره تاریخی نیز صورت نگرفته است و منابع موجود در این زمینه، تنها به معرفی حماسه‌های شاخص هر دوره پرداخته‌اند. بنابراین به نظر می‌رسد معرفی این منظومه‌ها و سرایندگان آن‌ها از دیدگاه تاریخ ادبیات، امری ضروری باشد. پس، بر آن شدیم تا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع، آثار، تذکره‌ها، نسخ خطی موجود و پایگاه‌های اینترنتی، به معرفی این آثار و سرایندگان آن‌ها بپردازیم تا بتوانیم گامی در راستای شناساندن بیشتر این منظومه‌ها به جامعه ادبی برداریم.

در این جا یادآوری چند نکته، برای آشنایی بیشتر با شیوه کار، ضروری است.

از آن جا که مبنای کار ما، در معرفی منظومه‌های حماسی تاریخی، جنبه تاریخی این آثار بوده است، از ذکر منظومه‌های حماسی ملی - اساطیری، خودداری شده است. اگرچه اشاره‌ای به شاهکار جاودان فردوسی، شاهنامه، شده، ولی فقط بخش تاریخی این اثر مد نظر بوده است. در

بررسی انجام شده، با منظومه‌هایی مواجه می‌شدیم، که عناوین بعضی از آنها، یادآور شخصیت‌های اساطیری بودند، اما با توجه به موضوع اثر، جزء منظومه‌های حماسی تاریخی محسوب می‌شدند. برای مثال می‌توان بهمن‌نامه آذری طوسی را نام برد، که در وهله اول نام شخصیت اساطیری شاهنامه، بهمن، را برای ما تداعی می‌کند، اما وقتی به موضوع این اثر پی می‌بریم، متوجه می‌شویم این منظومه، در بیان تاریخ پادشاهان حکومت بهمنی دکن، سروده شده است. البته ما شاهد عکس این قضیه نیز بوده‌ایم، برای مثال، با اثری به نام شهریارنامه، از عثمان مختاری مواجه شدیم که عنوان این منظومه، تداعی گر عناوین منظومه‌های حماسی تاریخی بود، اما با توجه به موضوع، که در وصف دلاوری‌های نوه رستم، سروده شده بود، در دسته منظومه‌های حماسی ملی - اساطیری، قرار گرفت.

اساس کار ما، معرفی و بررسی منظومه‌های تاریخی و دینی ادوار پیش از صفوی است، و از آوردن منظومه‌های عرفانی، که البته تعدادشان هم کم نبود، خودداری کرده‌ایم. ولی به منظومه عرفانی در بیان حقایق احوال مصطفی از پیرجمال اردستانی، به عنوان استثنا، اشاره‌ای کرده‌ایم، وقتی به موضوع این اثر توجه می‌کنیم، به این مطلب پی می‌بریم که سراینده، تاریخ زندگی پیامبر (ص) را به عنوان نمونه کامل یک عارف، به تصویر کشیده است، بنابراین می‌توان یک سری جنبه دینی نیز، در این اثر پیدا کرد.

از آنجا که مبنای کار، جنبه داستانی آثار است، از آوردن منظومه‌هایی که درباره فقه، تجوید، احکام و اعتقادات مذهبی است، خودداری شده است. اگرچه ما به منظومه‌های داستانی زیادی برخوردیم، که خیلی از آنها عاشقانه بودند، مانند لیلی و مجنون نظامی، اما منظومه‌های معرفی شده در این تحقیق، به تفکیک جنبه تاریخی و دینی، آورده شده‌اند.

از آنجا که معمولاً آثار یک سراینده، پس از دوره پختگی و کمال او، به منصفه ظهور می‌رسد، در منظومه‌هایی که تاریخ سرایش آنها معلوم نیست، برای تشخیص تاریخ سرایش اثر، دوره دوم زندگی صاحب اثر، در نظر گرفته می‌شود.

در میان منظومه‌های موجود، در دوره مورد نظر، به آثاری با مقدمه و سربندهای منشور، برمی‌خوریم، که به دلیل کوتاه بودن بخش منشور این آثار، در شمار منظومه‌های حماسی، ذکر می‌شوند. مانند منظومه در بیان حقایق احوال مصطفی، که هر باب آن با سرزند منشور، آغاز می‌شود.

در بررسی‌های انجام شده بر روی منظومه‌های حماسی تاریخی و دینی، ما شاهد آثاری بودیم که، با وجود حماسی بودن موضوع آن‌ها، به زبانی غیر از زبان فارسی، سروده شده بودند، مانند سدّ سکندری میرعلی شیرنواپی، که منظومه خود را به زبان ترکی سروده بود، از آوردن این منظومه‌ها، خودداری شده است.

از مجموع منظومه‌های حماسی تاریخی و دینی شناخته شده در این دوره، با توجه به دسترسی به منابع، تعدادی به تفصیل و تعدادی به اجمال، معرفی شده‌اند. از میان این آثار، منظومه‌هایی را داریم که، یا زمان سروده شدن، یا محتوا و وزن آن‌ها، مشخص نیست. برای مثال، سال سرایش زراتشت‌نامه کیکاووس رازی، وزن مولود حضرت رسالت پناه محمدی نورالدین محمد کازرونی و موضوع شاهنامه بدرالدین چاچی، برای ما مشخص نیستند.

در معرفی منظومه‌ها، ابتدا، به زندگی نامه سرایندگان، سبک و آثارشان، پرداخته شده، در مرحله بعد، خود اثر، نسخه‌ها و چاپ‌های موجود از این اثر، معرفی شده‌اند، بیت آغاز و انجام و نمونه شعر از این آثار نیز آورده شده است. همان‌گونه که اشاره شد، اطلاعات ما از همه منظومه‌ها، با توجه به در دسترس بودن منابع، متفاوت است.

در پژوهش انجام شده، منظومه‌هایی را می‌بینیم که به غیر از اسم اصلی، نام‌های مشهور دیگری نیز دارند، همه این اسامی به ترتیب الفبا در لیست تهیه شده، جای داده شده‌اند. و نیز شاهد منظومه‌هایی هستیم که توسط یک شاعر، به سبک نظم درآمدند، زندگی‌نامه این سرایندگان، در اولین اثر آن‌ها، بر اساس الفبا، توضیح داده شده است و در آثار بعدی، این زندگی‌نامه، به اثر قبلی ارجاع داده شده است. به غیر از منظومه در بیان حقایق احوال مصطفی، که توضیحات مربوط به زندگی‌نامه سراینده، ذیل منظومه اصلی، یعنی در بیان حقایق احوال مصطفی آمده است.

با توجه به این که در نوشتن این تحقیق، از فونت zar ۱۴ استفاده شده است، و این فونت، فاقد «ت» گرد می‌باشد، اسامی که این حرف را داشتند، از «ه» استفاده شده است. مانند النهایه الحکمه.

شیوه کار در مقدمه این تحقیق، بیشتر بر پایه نقل قول مستقیم و غیرمستقیم می‌باشد. چنانچه نقل قول، مستقیم باشد، در «...»، قرار گرفته و بلافاصله منبع آن نوشته می‌شود. اگر نقل قول غیرمستقیم باشد - یا همه آن مطلب را شامل می‌شود و یا قسمتی از آن را - خارج از «...»، قرار گرفته، و به منبع آن، ارجاع داده می‌شود. اما این شیوه در متن تحقیق، متفاوت است. با توجه به این

که شگرد به کار رفته در این تحقیق، کتاب‌شناسی است و هر جا که سخنی را به عنوان سند می‌آوریم، از گوینده سخن نام می‌بریم، منابع استفاده شده، برای هر منظومه، در پایان توضیحات آن اثر آورده شده، و این مهم، با تأکید استاد راهنما انجام شده است. چنانچه از نقل قولی مستقیم، استفاده شود، با ذکر نام نقل کننده، در «...»، قرار داده می‌شود و از ذکر منبع استفاده شده بلافاصله، بعد از نقل، خودداری شده است.

۱ - ۲ - بیان مسئله

به نظر می‌رسد از آغاز تا پایان قرن نهم هجری قمری، منظومه‌های حماسی تاریخی و دینی زیادی سروده شده باشند که تاکنون به صورت یک‌جا و مشخص، معرفی و طبقه‌بندی نشده‌اند. در این پژوهش، سعی بر آن است تا مطالب مربوط به این منظومه‌ها، از منابع موجود استخراج و در یک مجموعه مشخص و مدوّن، ارائه شود.

۱ - ۳ - هدف‌های تحقیق

۱- معرفی منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی از آغاز تا پایان قرن ۹ ه - ق، در یک مجموعه مشخص.

۲- معرفی اجمالی سرایندگان این منظومه‌ها.

۳- بررسی ارزش ادبی این آثار.

۴- معرفی نسخه‌های خطی و چاپی این منظومه‌ها.

۱ - ۴ - ضرورت انجام تحقیق

با توجه به این که منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی متعددی در دوره‌های مختلف تاریخی سروده شده و بسیاری از آن‌ها به دلیل صورت نگرفتن پژوهشی جامع و مستقل، ناشناخته باقی مانده‌اند، به نظر می‌رسد معرفی این آثار و سرایندگان آن‌ها از دیدگاه تاریخ ادبیات، امری ضروری باشد.

۱ - ۵ - استفاده کنندگان از نتایج تحقیق

این پژوهش، می‌تواند مورد استفاده مراکز تحقیقاتی، دانشگاهی و نیز دانشجویان و پژوهشگران علاقه‌مند به موضوع حماسه‌های مذهبی و تاریخی باشد.

۱ - ۶ - سؤال‌ها یا فرضیه‌های تحقیق

سؤال‌ها

۱- آیا در دوره تاریخی مورد نظر، منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی زیادی سروده شده است؟

۲- آیا اغلب این منظومه‌ها، ناشناخته، گمنام و معرفی نشده باقی مانده‌اند؟

۳- آیا این آثار، ارزش ادبی دارند؟

فرضیه‌ها

۱- به نظر می‌رسد در این دوره تاریخی، منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی زیادی سروده شده باشد.

۲- به نظر می‌رسد نیمی از این منظومه‌ها، ناشناخته، گمنام و معرفی نشده باقی مانده‌اند.

۳- به نظر می‌رسد بعضی از این آثار، ارزش ادبی زیادی داشته باشند، و برای آثار دوره‌های بعدی، در حکم مرجع باشند.

۱ - ۷ - تعریف مفاهیم مطرح شده در سؤال‌ها یا فرضیه‌های تحقیق

حماسه: حماسه در لغت به معنی دلآوری و شجاعت است و در اصطلاح، یکی از انواع کهن ادبی است که در آن به توصیف دلآوری‌ها، قهرمانی‌ها و افتخارات یک قوم یا فرد پرداخته

می‌شود. به اعتبار نوع قهرمان می‌توان حماسه را به چهار نوع ملی، دینی، تاریخی و عرفانی تقسیم کرد.

حماسه دینی: به آن نوع از حماسه، که قهرمان آن شخصیت دینی و مذهبی است، حماسه دینی گفته می‌شود.

حماسه تاریخی: به آن نوع از حماسه، که قهرمان آن شخصیت تاریخی است، حماسه تاریخی گفته می‌شود.

منظومه: به اشعار روایی بلندی که، در قالب مثنوی سروده شده باشند، منظومه گفته می‌شود.

۱ - ۸ - پیشینه نظری و تجربی

الف (مبانی نظری (نظریه های مربوطه) و چهارچوب نظری انجام پژوهش:

این پژوهش بر مبنای نظریات ادبی (تاریخ ادبیات و نقد ادبی) و همچنین فهرست‌نگاری، قرار دارد که بر اساس آن، تاکنون، تاریخ ادبیات ایران، مورد بررسی و طبقه‌بندی قرار می‌گیرد؛ و این نگرش را در آثاری همچون تاریخ ادبیات در ایران و حماسه‌سرایی در ایران از ذبیح الله صفا، می‌شود دید.

ب (چکیده تحقیقات انجام شده در ایران:

عنوان این پژوهش تاکنون به طور خاص، مورد بررسی قرار نگرفته است. بنابراین نمی‌توان برای آن پیشینه مشخصی معرفی نمود. تنها در پژوهش‌هایی درباره حماسه و انواع آن، به معرفی برخی از منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی پرداخته شده است. از جمله کتاب «حماسه‌سرایی در ایران» تألیف دکتر ذبیح الله صفا و جلد اول کتاب «قلمرو ادبیات حماسی ایران» تألیف دکتر حسین رزمجو. «فهرست نسخه های خطی فارسی» تألیف دکتر احمد منزوی نیز، به معرفی نسخه‌های خطی فارسی پرداخته است که می‌توان به ویژه از جلد چهارم این اثر، اطلاعاتی پیرامون منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی به دست آورد. از دیگر آثاری که به بررسی پاره‌ای از منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی پرداخته‌اند، می‌توان به «مسائل عصر ایلخانان» از منوچهر مرتضوی اشاره نمود که در این اثر می‌توان مسائل مهم تاریخی، سیاسی و فرهنگی عصر ایلخانی را مشاهده کرد و در بخش آخر به معرفی چند کتاب، که به تقلید از شاهنامه سروده شده‌اند پرداخته

شده است. و «غازان نامه» سروده نوری اژدری به کوشش دکتر محمود مدبری، در یک جلد مدون شده است. از میان مقالات چاپ شده در نشریات معتبر که به صورت موردی به این گونه منظومه‌ها پرداخته‌اند؛ مانند «حماسه‌سرایی در ایران پس از حمله مغول تا ظهور صفویان» از منصور رستگار فسایی، نام برد. علاوه بر این آثار، پاره‌ای از این منظومه‌های حماسی که تعداد آن‌ها زیاد هم نیست به چاپ رسیده‌اند که می‌توان از مطالب ذکر شده در مقدمه آن‌ها نیز به عنوان پیشینه این پژوهش یاد کرد. مانند: همایون‌نامه حکیم زجاجی، ظفرنامه حمدالله مستوفی و علی‌نامه ربیع. اما چنان که گفته شد هیچ کدام از این آثار، پژوهشی درخور و جامع در زمینه منظومه‌های حماسی دینی و تاریخی را ارائه نداده‌اند.

ج) چکیده تحقیقات انجام شده در خارج از ایران:

با توجه به ماهیت موضوع، که مربوط به ادبیات فارسی است، تاکنون در حوزه تحقیقات خارج از ایران - تا جایی که اطلاع داریم - پژوهشی مرتبط با عنوان مورد نظر انجام نشده است.

۱- ۹- روش اجرای تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی است و در آن از روش کتابخانه‌ای، برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده می‌شود. شیوه‌ای که برای اجرای این پژوهش لازم است، مراجعه به کتابخانه و یافتن منابع مرتبط با عنوان، مراجعه به پایگاه‌های اینترنتی و کتابخانه‌های الکترونیکی برای دسترسی به نسخ خطی، سندکاوی و یادداشت‌برداری از آن‌ها و در نهایت طبقه‌بندی اطلاعات می‌باشد. لازم به ذکر است که استفاده از این شیوه، با بهره‌گیری از راهنمایی‌های ارزشمند استادان محترم راهنما و مشاور، میسر خواهد بود.